

E. Krakauskas (VVU) kalbėjo apie moralinių vertinimų ištakas. Teisės ir moralės vertybių santykį nagrinėjo **V. Rybakovas** (VVU).

Įdomią ir daugeliu požiūrių aktualią nacionalinių vertybių problemą palietė savo pranešime **A. Smirnovas** (VAPM).

V. Goldbergas (VISI) palietė estetinių vertybių ir religijos santykio klausimą. Operuodama visuomeniniais fenomenais, kuriuos sudaro vienaip ar kitaip sudaiktintos esminės žmogaus jėgos, religija buvo ir yra labai savotiškas kultūros veiksnys. Religinės apeigos ir ritualai yra tarsi individo įsijungimo į socialinę tikrovę forma, religiniai jausmai ir vaizdiniai fiksuoja elgesio taisykles. Kita vertus, nurodė pranešėjas, antgamtiskumas, kuriuo remiasi religija, neegzistuoja, ir dėl to religija yra vien iliuzorinių dorovinių ir estetinių vertybių sistema. O tai esą ir leidžia kalbėti apie etinių ir estetinių vertybių iškraipymą religijoje.

J. Lazauskas (VDI) aptarė vertybinės individo orientacijos struktūrą, o **J. Macevičius** (LTSR MA) — politinės kultūros vertinimo kriterijus.

Darbo, kaip socialinės vertybės, tyrimo principams buvo paskirtas **J. Rakausko** (LŽŪA) pranešimas. Įdomių, sociologiniais tyrimais paremtų minčių savo pranešimuose pareiškė **M. Damidavičius** („Vertybinės orientacijos ir materialinis suinteresuotumas“) ir **I. Lempertas** („Vertybinės orientacijos ir moralinis skatinimas“) (VVU).

Keletas pranešimų (**F. Škliarskaitės**, VVU — „Buities vieta visuomenės gyvenime“ ir kt.) su vertybių teorijos problematika buvo labai mažai tesusiję.

Kai kuriuose pranešimuose stokojo gilesnės problemų analizės, labai marga buvo ir pranešimų problematika. Šie trūkumai, taip pat kai kurie organizaciniai nesklandumai (nespėta išspausdinti tezių), matyt, ir sąlygojo tai, kad, perskaičius visus pranešimus, beveik nebuvo diskusijų.

Uždarydamas simpoziumą, **A. Lozuraitis** išreiškė viltį, kad vertybių teorija mūsų respublikos filosofų tarpe ateityje susilauks dar rimtesnio dėmesio.

S. V e n s k e v i č i u s

GAMYBINĖ MOTERS VEIKLA IR ŠEIMA

Artėjant V. Lenino gimimo 100-sioms metinėms, 1969 metų liepos 21—24 dienomis Minske įvyko tarprespublikinis sociologų simpoziumas. Jį surengė tarybinių sociologų asociacijos šeimos tyrinėjimų komitetas, Baltarusijos TSR Valstybinis universitetas.

Simpoziume dalyvavo filosofai, sociologai, ekonomistai, demografai, teisininkai, medikai, genetikai, etnografai, rašytojai, žurnalistai ir kt., jų tarpe 9 mokslų daktarai ir 60 kandidatų. Po plenarinių posėdžių dirbo

šeimos sociologijos ir šeimos ekonominių-demografinių problemų bei moters užimtumo sekcijos.

Sociologai, sprendžią buitį, santuokos ir šeimos problemas, didžiausią dėmesį skyrė dviejų visuomeninių moters vaidmenų — motinos ir darbininkės — problemai.

Prof. **I. Lušickio** ir doc. **S. Laptėnos** (Minskas) pranešime „V. Leninas apie šeimos problemą ir gamybinę moters veiklą“ daug dėmesio buvo skirta V. Lenino darbams apie moters socialinės nelygybės įveikimo būdus ir mūsų visuomenės vystymosi šia kryptimi nagrinėjimui. Autoriai teisingai pažymėjo, kad, daug nuveikusi, mūsų visuomenė dar neišsprendė svarbiausio uždavinio — neišlaisvino moters iš per didelio buitį reikalų krūvio, nuo vadinamosios „antros darbo dienos“. Iki šiol moters darbo savaitė vidutiniškai dukart didesnė, taigi, ir laisvalaikis dukart mažesnis, negu vyrų. Toks reiškinys kenkia ne tik šeimos, bet ir visos mūsų visuomenės gyvenimui. Jis glaudžiai susijęs su aštria gyventojų prieauglio problema, vaikų auklėjimu, ištuokomis ir pan.

Prieštaravimai tarp dviejų moters vaidmenų sukelia rimtus moralinius, socialinius-demografinius ir ekonominius nuostolius visos mūsų visuomenės mastu. Tarybų Sąjungoje daugiau kaip 10 mln. moterų turi tvarkyti namų ūkį, prižiūrėti vaikus, o nemaža jų dar stokoja profesinio išsilavinimo. Kūrybiniai moterų, kaip aktyvių visuomenės veikėjų, sugebėjimai dar smarkiau suvaržyti. Lenininiai priesakai, TSKP Programa šioje srityje toli gražu dar neįvykdyta. Didelių pastangų tarpe, kurių reikės mūsų visuomenei, sprendžiant tas problemas, nemažą vaidmenį vaidins sociologų pastangos, jų moksliniai pasiūlymai.

Prof. **A. Čarčėvas** (Leningradas) pranešime „Moters darbas ir šeima. Teorinės ir metodologinės problemos“ kritikavo dabartinėje buržuazinėje sociologijoje paplitusią pažiūrą, kad gamybinė moters veikla esanti atsitiktinio ryšio pobūdžio (T. Parsonsas), pastoviams ryšiams priklausančios tik tradicinės pareigos šeimoje. Ne mažiau klaidinga pažiūra tų sociologų, kurie gamybinę moters veiklą laiko XX a. paradoksu. Tokios pažiūros griauja tikrosios moters padėties dabartiniame visuomeniniame gyvenime pažinimo dialektiką. Ne gamybinė veikla yra moters priešas. Ta veikla — vienintelis būdas moteriai įgyti socialinę lygybę. Nelygybė atsiranda dėl dar neišspręstų darbo organizacijos ir moters buitį problemų, sukeliančių per didelius krūvius organizmui, nervams. A. Čarčėvas taip pat kritikavo kai kurių buržuazinių sociologų išpuolius prieš marksistinę šeimos vystymosi teoriją. Jis griežtai atmetė jų kaltinimus, kad marksistai aboliutizuoja šeimos ryšį su ekonomika, palaiką šeimos išnykimą komunizme, o dorovinį visuomenės pamatą suveda tik į meilės jausmą. Be to, pranešėjas pabrėžė, kad vienas kitas tarybinis autorius savo neaiškiais teiginiais straipsniuose ir net knygoje iš tiesų suteikia progos pulti mark-

sistinę mintį. Čia turima mintyje žinomo F. Engelso teiginio apie meilės jausmo trumpumą paviršutiniškas ir iškreiptas aiškinimas. Tuo teiginiu iš tiesų perdėm spekuliuota.

Prof. A. Charčėvas visiškai teisus, svarbiausiu šeimos santykių ryšiu laikydamas ne sutuoktinių santykius kaip ryšį tarp „Aš“ ir „Tu“, o ryšį „Motina — Vaikas“, „Tėvas — Vaikas“, „Motina — Tėvas“. Dėl to dorovinio šeimos pamato jokių būdų negalima aiškinti vien tik sutuoktinių meile. Greta lytinės meilės esti tokie dorovinio šeimos pamato komponentai, kaip moters ir vyro orumas, (tėvo, motinos, sūnaus, dukters) pareiga, sąžinė, garbė ir kt. Šie galingi dorovės veiksniai toli gražu ne atgyvenę, bet toliau gilėja.

Prof. **D. Valentojus** (Maskva) savo pranešime „Kai kurios gyventojų skaičiaus problemos Tarybų Sąjungoje“ pažymėjo, kad tokie sudėtingi procesai, kaip mūsų šalies gyventojų prieaugis, senėjimas, migracija, turi būti kruopščiai tiriami ir, be to, bendromis įvairių mokslų atstovų pastangomis. Antai demografams sunku paaiškinti, kodėl Latvijoje, Estijoje, Rusijos Federacijoje, Ukrainoje ir kitose respublikose pastebimas polinkis turėti vieną arba du vaikus, o Azerbaidžane, Turkmėnijoje ir kitose Vidurinės Azijos ir Užkaukazės respublikose tokio ryškaus polinkio nėra. Sakoma — urbanizacija, ir galvojama, kad tuo jau viskas paaiškinta. Bet Pietų Amerikoje urbanizacija taip pat sparti, o gimimų skaičius didelis.

Labai sudėtinga yra mūsų gyventojų senėjimo problema. Pagal statistiką, gyventojų prieaugis mažėja, gausėja pagyvenusių žmonių. Tai ne tik demografijos, bet ir ekonomikos, socialinės higienos problema. Pagyvenę žmonės turi didelę gyvenimo patirtį. Būtina sudaryti sąlygas jų patyrimui panaudoti. Jiems reikalinga atidesnė medikų priežiūra ir specialios buitinio aptarnavimo įmonių priemonės.

Teigdamas, kad migracija — dėsningas reiškiny, kalbėtojas pabrėžė, kad blogai tvarkome migruojančius srautus. Planuojame žmonių srautus į Kazachstaną ir Rytus, o jie pasuka į Vidurinę Aziją, Užkaukazę, Ukrainos pietus. Reikia kruopščiai nagrinėti vadinamąją švytuoklės pavidalo migraciją, su kuria susijusios didelės laiko sąnaudos, dirbantiesiems vykstant į darbą ir į namus.

Prof. **N. Jurkevičiaus** (Minskas) pranešimas „Santuokos patvarumas ir moters darbas pramonės įmonėje“ skirtas konkrečiam tyrinėjimui, kurį autorius atliko Baltarusijoje. Jis nustatė didelius skirtumus tarp teisinio skyrybų registravimo ir faktiško šeimų iširimo. Žmonės nebegyvena santuokinio gyvenimo, išsiskiria teisme, bet registruoti savo skyrybų civilinės metrikacijos biuruose neskuba. Tuo tarpu statistika fiksuoja tik tas skyrybas, kurios įregistruotos civilinės metrikacijos biuruose. Pranešėjo nuomone, tokia padėtis yra nenormali. Matyt, statistikos organai

turi turėti galimybę santuokos nutraukimą fiksuoti pagal teismo sprendimą. Tai būtina tuo labiau, kadangi daugiausia liečia jaunas šeimas. Kalbėdamas apie skyrybų priežastis ir šeimos stiprinimo būdus, N. Jurkevičius pabrėžė būtinumą teisingai paskirstyti šeimos pareigas tarp sutuoktinių. Visiška sutuoktinių lygybė tarpusavio santykiuose — ne tik ideologinis uždavinys, bet ir viena svarbiausių tarybinės šeimos stiprinimo sąlygų.

Z. Jankovos (Maskva) pranešime „Problemos „Gamybinė moters veikla ir šeima“ metodologija ir sociologinių tyrinėjimų metodika“ buvo pabrėžtas būtinumas rūpintis moters darbo pobūdžio, jo turinio nagrinėjimu, nes ne kiekvienas darbas padeda reikštis moters individualybei. Dalyvavimas visuomeniškai naudingame, turiningame darbe, gamybos valdyme, politikoje — toks socializmo šalies moters augimo kelias. Ji prieštaravo tiems pranešėjams, kurie siūlo, kad mažų vaikų turinčios moterys visuomeninėje gamyboje nedalyvautų, gaudamos gerą kompensaciją pinigais, iki vaikui nesukaks treji metai. Ar tokiu atveju galima tikėtis, kad šeimoje augs trys vaikai? Be to, moteris-motina maždaug 10 metų negalės dalyvauti aktyviame visuomeniniame gyvenime. Jokie moksliniai apskaičiavimai neprivers moters atsisakyti savo visuomeninio vaidmens. Tai negrįžtantis procesas. Bet moters padėtis buityje pasižymi naujais, sudėtingais ir prieštaringais dalykais. Greta tradicinių pareigų šeimoje atsiranda naujos: ji pasidaro biudžeto, laisvalaikio tvarkytoja, kvalifikuota vaikų auklėtoja. Būtina išnagrinėti visas moters pareigas ir palikti jai tas, kurios leidžia reikštis jos individualybei.

V. Perevedencevas (Maskva) pagrįstai kalbėjo, jog depopuliacijos pavojus (mūsų šalies gyventojų prieaugis nuo 1960 iki 1969 metų sumažėjo beveik du kartus) turi priversti imtis ryžtingiausių priemonių.

S. Golodas (Leningradas) pranešime „Moteris, profesinis darbas ir šeima“ išdėstė kai kuriuos kartu su lenkų sociologais atliktų tyrinėjimų rezultatus. Svarbiausi motyvai, skatinantys moteris įsijungti į visuomeninės gamybos sistemą mūsų šalyje ir Lenkijoje, yra ekonominio pobūdžio. Juos paminėjo 50% klaustų moterų Tarybų Sąjungoje ir 53% — Lenkijoje.

75% klaustų vyrų Tarybų Sąjungoje ir Lenkijoje neprieštarauja savo žmonių profesinei veiklai, laikydami tai būtinybe. Visiškai tam pritaria 25%. Įdomu, kad kuo aukštesnis moters išsilavinimas, jos profesijos lygis, tuo dažniau vyras pritaria jos profesinei veiklai. Tyrinėjimai parodė, kad dar menkai mechanizuota šeimyninė buitis, nedidelės buitinio aptarnavimo galimybės (Lenkijoje šiuo požiūriu padėtis geresnė).

Sudėtingiausi vaiko auklėjimo metai — mokyklos lankymo metai. Nors tuo metu vyras moteriai padeda žymiai daugiau, bet vaikai vis vien lieka neprižiūrimi.

Prof. **A. Loginovas** (Minskas) pranešime „Motinystės problemos ir mokymosi aukštosiose mokyklose trukmė“ teigė, kad aukštųjų mokyklų administracijos turi rūpestingiau žiūrėti į studentų šeimas. Daugelis absolventų (ypač medikės) tampa motinomis, turėdamos 30 ir daugiau metų, kai palankiausias pirmo gimdymo laikas seniai praėjęs. Be to, tokia motina vargu ar ryšis turėti daugiau vaikų. A. Loginovas pasiūlė sutrumpinti studentų mokymosi laiką, nes tikrais specialistais absolventai tampa tik darbo procese. Jis siūlė remti studentų šeimas (planuoti ir turėti joms bendrabučiuose atskirus kambarius), padėti studentams auklėti vaikus (nemokami aukštųjų mokyklų vaikų lopšeliai-darželiai ir kt.).

Demografės **P. Kiseliovos** (Maskva) pranešime „Gyventojų nuomonės apie vaikų skaičių šeimoje tyrinėjimai“ buvo pabrėžta mintis, jog reikia rūpintis ne tik gyventojų prieaugio kiekybe, bet ir kokybe. Ji nesutinkanti su tais, kurie mano, kad gyventojų prieaugį reikia skatinti visais galimais būdais. Pinigai — geras ir humaniškas veiksnys, bet juo remtis reikia sumaniai, nes gimstamumas visų pirma gali padidėti menkai apmokamų, menko išsilavinimo moterų tarpe. Svarbu, kad pinigine parama galėtų pasinaudoti ir išsilavinusios, intelektualios moterys. Pastarųjų palikuoniai visuomenei ne mažiau svarbūs, negu visų kitų. P. Kiseliova nesutiko su tais, kurie mano, kad Tarybų Sąjungoje vyksta depopuliacija; pranešėjos nuomone, visos Tarybų Sąjungos mastu depopuliacija nesireiškianti.

Labai atidžiai buvo klausomasi ir šių pranešėjų paskaitų: **N. Kasjanovo** (Oriolas) „Tarybinės valstietijos santuokinių-šeimyninių santykių pakitimai“, **M. Pankratovo** (Maskva) „Šeimos funkcijos dabartinio kaimo gyventojų supratimu“, **J. Andriuškevičienės** (Kaunas) „Socialinio aktyvumo klausimai ir dirbančios moters individualybės vystymasis“, **I. Leimano** ir **B. Lobino** (Leningradas) „Moteris — mokslininkė; jos profesinis ir šeimyninis vaidmuo“, **A. Pergamento**, **T. Malcmano** (Maskva) „Šeimos įstatymų leidimo kodifikacijos klausimai“, **A. Pimenovos** (Leningradas) „Apie namų pareigų pasiskirstymą tarp sutuoktinių“, **S. Overaitės** (Vilnius) „Lyties įtaka kolūkiečių padėčiai darbe“, **A. Volkovo** (Maskva) „Moterų užimtumo Tarybų Sąjungoje demografiniai aspektai“, **L. Larskio** (Maskva) „Gamybinis kolektyvas ir motinystė“, **I. Jankovskos** (Kijevas) „Darbo išteklių panaudojimo problemos ir šeimos“, **L. Dovtiano** (Erevanas) „Armėnijos TSR gyventojų reprodukcija“, **N. Jačniko** (Frunzė) „Dirbančios moters padėties buityje klausimu“ bei kitų.

Visi pranešėjai padėjo simpoziumui nustatyti konkrečius ir svarbius pasiūlymus, su kuriais kreiptasi į įvairias organizacijas. Pavyzdžiui, buvo numatyta prašyti CSV ir TSRS Valstybinę plano komisiją, statistikos valdybos ir respublikos plano organus:

a) pradėti sudarinėti ataskaitinį ir planinį darbo išteklių pagal lytis balansą;

b) gamybos išdėstymo planus sieti su gyventojų lyčių proporcija ir racionaliausiu moterų darbo jėgos panaudojimu.

Kolektyvų socialinio vystymo planuose numatyti priemonės, padedančias moterims įgyti naujas specialybes pagal technikos pažangos reikalavimus.

Nekeičiant atlyginimo, nustatyti lengvatas moterims, auklėjančioms vaikus:

a) keturių valandų darbo dieną moterims, turinčioms vaikų iki penkerių mėnesių amžiaus;

b) penkių valandų darbo dieną moterims su vaikais nuo 5 mėn. iki vienerių metų.

Kaip visuomeninę paramą ir paskatinimą visoms moterims išmokėti 100% atlyginimo už nėštumo ir gimdymo atostogas. Apsvarstyti klausimą apie nėštumo ir gimdymo atostogų prailginimą, atsižvelgti į socialistinių šalių patyrimą.

Kaip ir kai kuriose socialistinėse šalyse (pavyzdžiui, Vokietijos Demokratinėje Respublikoje), moterims, turinčioms mažų vaikų, suteikti teisę kartą per mėnesį pasinaudoti viena neapmokama laisva diena, o daugiavaikėms motinoms — dviem tokiomis dienomis; taip pat tokioms moterims neduoti viršvalandinių darbų. Tai galima numatyti kolektyvinėse sutartyse.

Greičiau imtis priemonių, kad būtų atleistos moterys (ypač tos, kurios turi ikimokyklinio amžiaus vaikų) nuo naktinių pamainų pramonės įmonėse ir kitur, išskyrus atvejus, kai dirbti ištisą parą tenka dėl gamybos pobūdžio (medicina, ryšiai, susisiekimas ir kt.).

Kol nepakanka valstybės statomų vaikų įstaigų, reikia jas statyti kooperatiniu būdu.

Dideliuose miestuose vaikų lopšelius ir darželius pertvarkyti taip, kad į juos vaikai būtų priimami pagal gyvenamą vietą; bendras vadovavimas turi priklausyti vietinėms taryboms.

Prekyboje ir buitiniame aptarnavime sukurti specialią, moteris su mažais vaikais aptarnaujančią sistemą.

Ceriau panaudoti namų įstaigų lėšas, rūpinantis vaikų laisvalaikiu (paauglių klubai ir kt.).

Daugiau statyti pensionatų ir poilsio namų tėvams su vaikais — ir iš biudžeto, ir kooperatiniu būdu.

Pasiūlyti TSRS Švietimo ministerijai, Pedagogikos Mokslų Akademijai ir VLKJS CK sudaryti ir įgyvendinti priemonių sistemą, padedančią:

a) merginoms ir vaikinams pasirinkti profesiją pagal jų fiziologines ir psichologines ypatybes;

b) supažindinti vedybinio amžiaus jaunimą su santuokos bei šeimos santykių doroviniais principais, jų ekonomine, psichologine, fiziologine charakteristika;

c) įdiegti vaikų, ypač berniukų, auklėjimo sistemą, skatinančią socialistinę pažiūrą į namų darbų skirstymąsi šeimoje.

Paremti ir paskleisti Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko universiteto sociologų grupės ir Minsko miesto „Žinijos“ draugijos patyrimą, kurį jos sukaupė, steigdamos šeimos ir buities kultūros fakultetus prie liaudies universitetų.

Siekti, kad Civilinės metrikacijos biurai turėtų specialistus (psichologus, sociologus, teisininkus, gydytojus), konsultuojančius šeimos bei santuokos klausimais, padedančius įveikti šeimos gyvenimo sunkumus.

Be to, simpoziumas kvietė laikraščių ir žurnalų, radijo ir televizijos redakcijas plačiau nušviesti mūsų šalyje ir užsienyje sukaupą patyrimą, padedantį kelti materialinį šeimos ir motinystės autoritetą, ypač jaunimo tarpe.

N. Solovjovas

APIE SPECIALISTŲ RENGIMO EFEKTYVUMĄ

1969 metų sausio 28—31 dienomis Kaune vyko tarprespublikinis sociologų simpoziumas, skirtas V. Lenino gimimo 100-sioms metinėms. Simpoziume buvo svarstoma, kaip geriau rengti aukštos kvalifikacijos specialistus. Pranešimus skaitė daugiau kaip šimtas Lietuvos ir kaimyninių respublikų aukštųjų mokyklų dėstytojų, mokslinio tyrimo įstaigų bendradarbių. Simpoziumo medžiaga išleista atskiru rinkiniu¹.

Pranešimuose buvo iškelta daug svarbių problemų, pateikta vertinimų, ieškojimus skatinančių, rekomendacijų ir išvadų. Aukštojo mokslo sistemos ir studentijos gyvenimo analizė rodo, jog sociologiniai aukštosios mokyklos tyrinėjimai mūsų šalyje tebėra stichiško pobūdžio, nors viener kitur vyksta labai intensyviai.

Simpoziume dirbo šešios sekcijos.

Pirmoje sekcijoje buvo nagrinėjami jaunimo profesinio orientavimo klausimai. Buvo akcentuojama, kad, pasirenkant profesiją, daugiausia lemia savarankiškas apsisprendimas, subjektyvūs motyvai. Pastarieji susiję su individualia jaunuolio patirtimi, savo ateities supratimu,

¹ «Эффективность подготовки специалистов. Материалы межреспубликанского симпозиума». Издание Каунасского Политехнического института, Каунас, 1969, 368 стр.